

20. Výzkum přírody

Úvod

Prozkoumanost vybraných částí přírody

20. Výzkum přírody

Poznání přírody v okrese Vsetín je u různých skupin na rozdílné úrovni podobně jako v jiných částech České republiky. Nejlépe jsou ze živočichů prozkoumání obratlovci, zejména ryby a ptáci, z rostlin orchideje a z mykoflóry lupenaté, rozličnotvaré a hřibovité houby. Na přírodovědných výzkumech se podílejí jak odborní pracovníci a zájemci z okresu Vsetín, tak různí specialisté z jiných krajů ČR.

Z okresních pracovišť se na průzkumech přírody podílejí pracovníci přírodovědného oddělení Okresního vlastivědného muzea Vsetín (rostliny, bezobratlí, obratlovci, paleontologie), pracovníci Správy CHKO Beskydy v Rožnově p. R. (ohrožené druhy rostlin a živočichů, významné stromy, paleontologické a geologické zajímavosti, inventarizace přírodně hodnotných biotopů), Okresního úřadu Vsetín, referátu životního prostředí (zejména ohrožené druhy rostlin a živočichů, významné stromy, přírodně hodnotné biotopy). Významný je podíl nevládních organizací. Od roku 1975 se na intenzivních výzkumech avifauny podílí skupina ornitologů - členů České společnosti ornitologické sdružených ve Valašském ornitologickém klubu při OVM Vsetín. Ornitologové sledují rozšíření ptáků (používají i standardní kvantitativní metody), dále se zabývají hnízdní bionomií a potravní ekologií vybraných druhů. Od konce 80. let se přírodovědných výzkumů významně účastní Český svaz ochránců přírody (živočiškové, rostliny), Mykologický klub OVM Vsetín (mykoflóra) a místní skupina ZO ORCUS ve Vsetíně (speleologie, netopýři). Další zájemci o výzkumy se objeví mezi studenty středních škol, hlubší odborný zájem o přírodu je u nich však ojedinělý.

Na průzkumech se dále podílí řada jednotlivců i organizací sídlících mimo území okresu. Jeskyněmi se od 70. let systematicky zabývá ZO Speleologické společnosti ORCUS Bohumín. V posledních letech se o přírodovědné průzkumy konečně zvyšuje zájem i ze strany vysokých škol. Vysoké školy by v budoucnu měly mít při výzkumech přírody mnohem větší váhu a jejich podstatně zvýšená aktivita se v okrese také očekává. Největším přínosem jsou studenti, kteří mají skutečný zájem o svou specializaci, těmto se také vychází maximálně vstříc při upřesňování tématu nebo při výběru optimálních lokalit k výzkumu z hlediska řešení specifických otázek. Z vysokých škol se v okrese nejvíce uplatňují zájemci z Univerzity Palackého v Olomouci a Masarykovy univerzity v Brně, dále z Ostravské univerzity a ojediněle z jiných fakult v ČR. Na průzkumech se podílejí také některé ústavy, v posledních desetiletích např. Ústav půdní biologie AV ČR v Českých Budějovicích (půdní bezobratlí), Botanický ústav AV ČR v Třeboni (mokřadní flóra), Botanický ústav AV ČR v Průhonících u Prahy (mapování rostlin), Ústav pro výzkum obratlovců AV ČR v Brně (rybí fauna). Na výzkumu neživé přírody se významně podílejí Ústav geoniky AV ČR v Brně a Český geologický ústav, pracoviště Brno. Poznání geologické stavby a vývoje reliéfu terénu v kopcovité části okresu se významně posunulo po období nadměrných srážek v červenci 1997. V následujících týdnech po deštích došlo k obnažení dalších geologických vrstev v podloží v důsledku vodní eroze nebo sesuvů a v souvislosti s těmito jevy bylo provedeno mnoho nových geologických vrtů.

V okrese také působila nebo působí řada jednotlivých odborníků z různých míst ČR, kteří sem příležitostně zavítají - jsou to nejčastěji specialisté na určité skupiny bezobratlých

Kroužkování ptáků členy Valašského ornitologického klubu v roce 1986

živočichů. Od 80. let se v okrese několikrát uskutečnily zoologické semináře za přítomnosti odborníků. V 90. letech to dále bylo několik celostátních setkání specialistů, která podstatným způsobem posunula poznání přírody dopředu ve svém oboru. Např. v září 1994 to bylo setkání mykologů, v dubnu 1998 setkání botaniků zabývajících se mechy a lišejníky, v září 1998 to bylo setkání arachnologů. Orgány ochrany přírody mají velký zájem i na konání těchto akcí, neboť přítomnost zkušených odborníků přináší vedle sumy nových vědeckých poznatků i řadu užitečných podnětů zejména pro praktickou ochranu přírody a management biotopů.

Prozkoumanost vybraných částí přírody:

Geologie: znalost území okresu je již dosti vysoká, je však potřeba provádět další průzkumy na mnoha konkrétních lokalitách.

Geomorfologie: znalost zemských tvarů je poměrně vysoká, je však potřeba provést mnoho dalších průzkumů zejména z hlediska vývoje mikrotvarů reliéfu.

Paleontologie: známo je několik desítek nalezišť, průběžně lze očekávat řadu nových objevů s dalšími nálezy.

Jeskyně: znalost je dosti vysoká, další jeskyně lze očekávat jen ojediněle, spíše budou podrobněji mapovány stávající, zejména větší jeskyně, u kterých není průzkum stále ukončen.

Mykoflóra (pouze makromycety): území okresu je velmi členité s množstvím rozmanitých biotopů, mykologicky je tedy velmi zajímavé. Dosud bylo o mykoflóře zís-

káno již hodně údajů z desítek lokalit, zejména v širším okolí Vsetína, prozkoumanost je však stále nedostatečná. Větší neprozkoumané oblasti se nacházejí na Valašskomeziříčsku a částečně na Rožnovsku. Navíc i na dobře probádané lokalitě lze v dalších letech nalézt nové druhy hub - náhlý výskyt nových druhů je totiž závislý na mnoha faktorech, zejména na kombinaci meteorologických situací majících vliv na tvorbu plodnic.

Lišejníky: údaje jsou sice z desítek lokalit, prozkoumanost je však stále velmi nedostatečná.

Sinice a řasy: podrobnější údaje jsou jen z dvaceti lokalit, prozkoumanost je celkově mizivá a je nutné zajistit intenzivnější výzkum.

Mechy: údaje jsou ze stovek lokalit, zejména z minulosti - v 50. a 60. letech byly podrobněji prozkoumány Javorníky a některé další oblasti okresu. Je nutný další výzkum.

Přesličky, plavuně a kapradiny: prozkoumanost je poněkud vyšší u plavuní, u ostatních skupin je nižší a nedostatečná.

Dřeviny, lesy: z hlediska lesnického hospodářství jsou lesy dobře prozkoumány, což je zdokumentováno v lesních hospodářských plánech u lesních hospodářů (plány se aktualizují každých deset let). Z hlediska ochrannářského významu jsou evidovány desítky lokalit s přírodně nadprůměrně zachovalými lesními společenstvy (zdaleka ovšem nejsou podchyceny všechny), u většiny z evidovaných ploch chybí podrobnější botanické a fytocenologické podklady. Stromy významné svým vzrůstem nebo věkem jsou z větší části již evidovány, lze však očekávat ještě řadu nových

Botanický průzkum ve Štěpkové u Hošťálkové na lokalitě kruštíku Greuterova v roce 1995

nálezů v podhorské a horské části okresu. Např. u tisů červeného je evidováno 12 jedinců (z toho je 6 ve volné přírodě, tj. mimo sídla) a předpokládáme, že zejména v horní části povodí Vsetínské Bečvy budou nalezeny další ojedinělé exempláře v mladším věku.

Vstavačovitě rostliny: po roce 1988 se rozvinul velmi intenzivní výzkum a lze říci, že orchideje patří k nejlépe prozkoumaným organismům v okrese (hned za rybami, zhruba na úrovni ptáků). Přesto i zde lze očekávat nálezy desítek lokalit od vzácných druhů, ale i nové druhy, vyskytující se zejména v lesích.

Ostatní krytosemenné rostliny: vzácné nebo ohrožené druhy, které jsou poznatelné i bez větších nároků k znalosti (řepíček trojlístý, modřelec chocholatý, černohlávek dřípátý, orlíček, pcháč bezlodyžný, lilie zlatohlavá, oměj vlčí, hořeček brvitý, hořečnick tolitovitý, vachta trojlístá aj.) jsou prozkoumány velmi dobře, přesto lze i u nich očekávat nálezy dalších lokalit, nejvíce u druhů vázaných na lesy (z výše uvedených se to týká zejména řepíčku trojlístého). Některé skupiny jsou prozkoumány dobře, zejména druhy vázané na zachovalé květnaté louky nižších a středních poloh, které botanikové navštěvují častěji. U mnoha druhů lze očekávat řadu nových nálezů, zejména u taxonů poznatelných jen užšími specialisty (trávy, ostružiníky apod.).

Vodní bezobratlí: jsou orientačně prozkoumány na desítkách lokalit (zejména vážky, jepice, chrostíci, pakomárovití, kroužkovci, buchanky a perloočky), celkově je lze však považovat za málo probádanou skupinu. Nejvíce údajů je o racích (říční a bahenní), což je dáno jejich větší nápadností a snadnější poznatelností i laiky. Přesto i u raků je znalost jejich rozšíření velmi nedostatečná, zejména jsou velké mezery v rozlišení výskytu raka bahenního a raka říčního. O rozšíření škeblí a velevrubů byly v posledních desetiletích získány zcela nové údaje teprve až v roce 1999. Také z hlediska těchto mlžů je nutno prozkoumat řadu dalších vhodných biotopů (zejména náhony a vodní nádrže).

Suchozemští bezobratlí: nejlépe jsou prozkoumány některé skupiny (motýli - zejména denní, dále brouci, čmeláci, kobylinky a sarančata, několik čeledí dvoukřídlých, pancířníci), přesto lze tyto údaje považovat za velmi neúplné. Další taxony jsou prozkoumány spíše okrajově (např. kutilký, ploštice, křísí, měkkýši aj.) a řada taxonů není známa vůbec (vesměs skupiny blanokřídlých, chvostoskoci apod.). Dle sporých indicií lze při podrobnějším průzkumu očekávat překvapivé nálezy.

Ryby: od začátku 50. let byly narázově prováděny intenzivnější průzkumy na Bečvě a na některých jejích přítocích, hodně údajů získávají při pobytu u vody členové Českého rybářského svazu. Celkově lze považovat znalosti o rybní fauně za velmi dobré, což je také podmíněno její úzkou vazbou na vodní prostředí. Znalost této skupiny je neúplnější ze všech organismů.

Obojživelníci: intenzivnější shromažďování dat je prováděno zejména od konce 80. let, znalosti jsou již dosti dobré, přesto lze očekávat nálezy mnoha nových lokalit. Při sledování výskytu v době rozmnožování, kdy jsou dospělci na určitou dobu vázání na prostorově dobře vymezené tůně či rybníčky, je nutné údaje kvantifikovat - tj. provádět sčítání jedinců nebo při větším množství odhady jejich počtů. Údaje nejsou dosud souhrnně zpracovány.

Plazi: plazi jsou sledovány spíše extenzivně, přesto je získáno mnoho údajů z terénu, bohužel však dosud nejsou souhrnně zpracovány. Údaje jsou rozptýleny u různých

terénních pracovníků. Celkově je však rozšíření plazů známo ještě velmi nedostatečně. Je nutné zintenzivnit průzkum důslednějším zaznamenáváním zjištěných výskytů u všech druhů včetně kvantifikace.

Ptáci: jsou velmi dobře prozkoumanou skupinou, poněvadž se jí věnuje větší množství zájemců (od roku 1975 bylo v různých letech ornitologicky činných 15 až 20 pozorovatelů), někteří z nich velmi intenzivně. Z výzkumu ptáků existují desítky publikovaných i nepublikovaných prací. Nejlépe je známa ptačí fauna na lokalitách, kde byl prováděn kvantitativní výzkum. Jedná se např. o horské pralesy Razula, Kutany a Čertův mlýn - Kněhyně, dále městské parky ve Vsetíně a Valašském Meziříčí, zámecký park v Lešně a další. Velmi dobře jsou prozkoumány některé mokřadní lokality, které přitahují zájem ornitologů přítomností bohaté ptačí fauny - zejména Choryňské rybníky. Naopak zcela mimo zájem jsou oblasti s malou rozmanitostí přírody a na mnoha takových místech je znalost bioty nedostatečná (týká se asi třetiny okresu, např. část povodí Juhyně a Loučky). Přes celkově vysokou intenzivní průzkumů je však nutno právě z důvodů vysoké proměnlivosti (dynamiky) výskytu ptáků provádět terénní sledování neustále, a to i na dobře prozkoumaných lokalitách. Je nutné zjišťovat i kvantitativní údaje, poněvadž mají pro praktickou ochranu přírody zásadní důležitost. Kvantifikaci terénních podkladů by měli terénní ornitologové považovat za naprostou samozřejmost. Ptáci jsou z hlediska změn prostředí významnou indikační skupinou a je žádoucí intenzivněji sledovat výskyt u všech vzácnějších a ohrožených druhů.

Savci: velmi dobře jsou prozkoumány velké šelmy, u nich je přehled téměř o každé lokalitě výskytu. Dobře je známo rozšíření u všech větších lovných druhů a to díky velkému počtu myslivců, kteří velmi dobře znají poměry ve své honitbě. Je však nutné, aby zoologové jimi získané údaje průběžně podchycovali a důsledně vyhodnocovali. Např. v roce 1998 proběhl za spolupráce myslivců průzkum rozšíření jezevce lesního v okrese, který v rámci širšího regionu zajišťovala katedra zoologie z Přírodovědecké fakulty UP v Olomouci. Drobné zemní druhy savců jsou prozkoumány na několika stovkách lokalit, dosavadní znalosti o jejich rozšíření lze však vzhledem k jejich ekologii stále považovat za velmi nedostatečné. Netopýří fauna je dobře prozkoumána na zimovištích (s výjimkou puklin, kam se člověk nedostane), letní úkryty jsou známy jen útržkovitě. Při výzkumu letních kolonií je potřeba více zapojit laickou veřejnost, poněvadž netopýři v létě často přebývají v půdních prostorách rodinných domků, hospodářských budov a kostelů.

Mykologický průzkum v údolí Kobylská u Karolinky v roce 1994

